

Сулейманов Ахъмад дуьненчу ваьлла 1922 шеран май беттан 1 дийнахь, Нохч-ГалгӀайн АССР-хь Олхазар-КӀотарахь. Нохчийн лилманча, кавказйовзархо, хьехархо, поэт, художник, музыкант. ДӀакхелхина 1995 шеран июнь беттан 20 Вевзаш ву цо язйина Нохчийн а, ГалгӀайн а мехкан топонимех а, тайпанех а лаьцна книгаш бахънехь. Нохч-ГалгӀайн Республикин Халкъан поэтан. Иза вара Нохчийчоьнан пачхьалкхан совгӀатан лауреат, Нохчийчоьнан а, СССР а яздархойн Союзийн декъашхо.

□

□

□

□

Ткъолгачу блешеран 50-чу шерашкара схъайолчу нохчийн поэзехъ къеггина шен исбаъхъаллин дош, шен хатI долуш поэт вара Сулейманов Ахъмад. Кхечу воккхачу поэта Арсанукаев Шайхис яздина Сулейманов Ахъмадах лаьцна: «...И поэт вара шен амалца, и поэт вара шен дуьненехъежарца. И поэт вара адамашка, Iаламе болчу безамах дуьзначу шен тем боцчу деган дaгарца. Сулейманов Ахъмадан поэзи къаьста нохчийн къоман барта кхоллараллин хъу шеца хааяларца, произведенийн чулацаман кIоргаллица, мотт цIена а, хъалдолуш а хиларца, исбаъхъаллин васташ къеггина хиларца. Ерриге а цуьнан поэзи юьзна ю вайн чолхечу, карзахечу заманан лазамех, адаман дахаран маьIнех, адаман сийлаллех а, цуьнан жoьпаллех а лаьцна йолчу ойланех. Поэта балхабо шен тембоцу деган лаамаш, сатийсамаш».

Сулейманов Ахъмад вина 1922-чу шеран 1-чу майхъ Хъалха-Мартанан районерчу Олхазар-КIотарахъ МуртазIелин Сулейманан доьзалехъ. Ахъмадан да Сулейман нахаца шуьйра уьйраш йолуш, Нохчийчохъ вевзаш стаг хилла, «нохчийн шира гIиллакхаш, дийцарш дика хууш, вайн махкара оьзда, цIеяххана нах шен хIусамехъ соьцуш стаг хилла. Цaьрга лaдоьгIуш, церан хъекъал, амалш схъаoьцуш кхиира Ахъмад». Юьхъанца шайн юьртахъ дешна кIанта, 1940 шарахъ Соьлжа-ГIалара № 6 йолу школа чекхъяьккхина, цул тIаьхъа Соьлжа-ГIаларчу рабфакехъ дешна. Сурташ дахкаран корматалла йолуш хилла Сулейманов Ахъмад. Соьлжа-ГIаларчу художникийн гуламехъ хуьлуш хилла иза. Художникийн суртийн гайтамашкахъ дакъалоцуш а хилла. Цуьнан сурташ гайтаме

СУЛЕЙМАНОВ АХЪМАД

Автор: Administrator

16.05.2019 10:43 - Обновлено 16.05.2019 10:44

длаэцаран тоьшаллаш хлинца а долуш ду. Масала, 1939 шеран 26 октябрехь елла справка ю «Смерть Асланбека Шерипова» це йолу сурт Соьлжа-Г'алахь рабфакан глишло чохь длахьош болчу гайтаме длаэцна аьлла.

Сулейманов Ахьмадан 1940-чу шерийн юьххьехь белхаш бина Нохч-Г'алг'айчоьнан халкъан серлонан комиссариатехь (наркомпрос) инструктор волуш, цул тлаьхьа Итум-Кхаьллан райкоман комсомолан секретаран даржехь а.

Нохчийн къам махках даьккхинчу хенахь Сулеймановг'ар Казахстанехь Семипалатински областан Урджарски районан Науалы олучу юьртахь ийна. Цигахь 1945 шарахь кхелхина Ахьмадан да Сулейман. Оцу муьрехь Урджарски районан Аксаковски сельсоветехула Уполнаркомзаган агент лаьттина Сулейманов Ахьмад. 1948 шеран 15 октябрехь Науалы юьртарчу юкк'ерчу школе библиотекаран а, хьехархочун а балха длаэцна иза. Семипалатински педагогически училище заочно чекх а яьккхина 1950 шарахь юьхьанцарчу школан хьехархочун квалификаци елла цунна. Науалински шкоলেখь хьехархочун болх бина 1958 шарахь Нохчийчу ц'аверззалц.

Сулейманов Ахьмад 1955 шарахь Семипалатински пединститутан оьрсийн меттан, литературин факультете заочно деша х'лоьттина, амма шен даймахка ц'авар бахьана долуш дешар юк'гахдаьлла. Ткъа 1964 шарахь Нохч-Г'алг'айн пединститут чекхъяьккхина цо. Нохчийчохь дешаран системехь белхаш бина 1959 – 1981 шерашкахь: Г'ойт'арчу юкк'ерчу шкоলেখь директор лаьттина, Хьалха-Мартан районан халкъан дешаран отделехь инспектор хилла, Хьалха-Мартанан № 2 йолчу юкк'ерчу шкоলেখь директоран, цул тлаьхьа Олхазар-К'от'арарчу шкоলেখь директоран белхаш бина.

Кхечу меттигашкахь а къахьегна Сулейманов Ахьмада: Историн, меттан, литературин Нохч-Г'алг'айн Илманан талламан институтехь Илманан белхахь лаьттина, Нохч-Г'алг'айн Республикин Яздархойн союзехь исбаьхьаллин литературин пропагандин бюрон куьйгалхочун, т'аккха Нохч-Г'алг'айн пачхьалкхан драматически театрахь литературни дек'ехь ассистентан белхаш бина.

Сулейманов Ахьмад кхелхина 1995 шеран июнан беттан 20-чу буьйсанна Олхазар-К'от'арахь. Цигахь д'ла а верзийна.

Сулейманов Ахьмада 1935 шарахь Бадугев Саьидана гайтина хилла ша язйина стихотворени. «Кавказ» цле йолу и стихотворени Бадугев Саьида мага а йина «Серло» газет тлехь зорботьхна. Нохчийн литературин бухбиллархоcho клентан дог хьаьстина, хьох поэт хила веза аьлла, шена тле а диллира цо олий, дуьйцуш хилла Ахьмада.

Сулейманов Ахьмадан поэтически кхолларалла эвсараллица кхиа йолаелла 1960-чу шерашкахь. Цуьнан стихаш зорбане йийлина «Ленинан некъ» газетан аглонаш тлехь, «Орга» журнал тлехь, тлаьхьо юкъярчу сборникашкахь а. Поэтан шен книга дуьххьара араьлла 1967 шарахь. «Безаммий, шаьлтий» цле а йолуш, стихийн, поэмин гулар ю иза. Оцу книгех лаьцна Сулаев Мохьмада яздина: «Машарехьа, интернационализмехьа, адамаллин оьздангаллехьа йиллина кхойкхуш а, даймахкехьа болу безам дешархойн дегнаш чохь глиттош а ю поэтан и тайпа произведенеш, шаьш цуьнан «Безаммий, шаьлтий» цле йолчу сборникехь зорботьхна йолу. Сборникана юкъяяхна поэтан цхьайолу стихаш, поэмаш хьалха дуьйна а нохчийн периодически зорбанехь араевлла евзина яра дешархошна. Ткъа уьш шайна тлехь дешархойн бляьрг сецна а, вайн прессо а шен хенахь билгалъяьхна а яра, шайн чулацам психологически нийса, буьйцу мотт говза а болуш, дохкучу суьртийн басарш акварельни куьцехь цлена хиларна. И сборник араьллачул тлаьхьа вайнехан литературоведенехь а, критикехь а къобалъеш тлейцира поэтан цле».

«Безаммий, шаьлтий» араьлла цхьа шо даьлча зорботьхна поэтан шолгла книга «Дог дохден цле» (1968). Стихашший, поэмий ю оцу гуларан чулацамехь, иштта оьрсийн литературин классикийн гочдарш а ду . Кхидла арайийлина цуьнан поэзин книгаш: «Ламанан хьостанаш» (1971), «Даймехкан некъаш» (1982), «Цхьа-ши дош» (1988), «Даймахках илла»(2012), «Хаьржинарш» (2012). Оьрсийн маттахь, поэтал. Шерешевскийс гочйина, араьлла «Симфония гор» цле йолу стихийн, поэмийн гулар (1977), гочйинарш Г.Гусаков, Л. Шерешевский волу «Рассвет в горах» стихийн книга а (1995).

Сулейманов Ахьмад дукха яздан глерташ ца хилла, амма шен стихан дикаллин глайгла беш хилла. Оцу хьокъехь Мамакаев Мохьмада яздина: «А. Сулейманов... шен долчух клеззигчух тоам а беш, амма шен поэтически дог-ойла лекха йолчех ву».

Нохчийн мотт, нохчийн дош, стихан исбаьхьалла лаккхара лоруш хилла поэта:

Хъан дош хир ду дешин меха,

Ахъ са диллахъ цунна чу!

Даим дагах кхеташ нехан,

Бешарахъ и дехар ду!

.....

Топан дашший, говза доший

Дайша нийсса лерина.

Шьалтане ца хададелларг

Дайша дашца дерина.

(«Ламанан хьостанаш»)

СУЛЕЙМАНОВ АХЪМАД

Автор: Administrator

16.05.2019 10:43 - Обновлено 16.05.2019 10:44

Нохчашлахъ стеган дош цѣна хила дезаш хилла, шеца хилла доцуш, хъарамло йоцуш, инкарло йоцуш. Стаге болу лерам а хилла цуьнан дош шалхе йоцуш хиларе, цѣна хиларе хъаьжжина. Поэта а иштта лору дош:

Дош-м дац дош доцург,

Гуллакха-м дац цѣна доцург!

Цѣро-м деши а лаладо.

Дашо-м дегнаш а лаладо.

Деши а дош дац, цѣна дацахь...

Дош а деши дац, цѣна дацахь...

(«Цѣн книга» я лесаллех поэма»)

СУЛЕЙМАНОВ АХЪМАД

Автор: Administrator

16.05.2019 10:43 - Обновлено 16.05.2019 10:44

Сулейманов Ахъмадан поэзин чулацамехь нохчийн къоман гиллакх-оьздангаллин мехаллаш ю. Уьш кхайкхош, уьш чIагIъяре хъажийна ю цуьнан тоьлла произведенеш. Оцу къоман гиллакх-оьздангаллин лаккхарчу тIегIане кхойкху поэт. Нохчийн халкъан педагогикехь, философехь «къонах» боху кхетам бу стаг шен халкъана, махкана хъанал хилар, пайдехъа хилар, лаккхара гиллакх-оьздангалла йолуш иза хилар билгалдоккхуш. Поэта ойлайо оцу кхетаман, цуьнан маьIна дан хьожу иза:

«Къонаха мила ву? И меллалц вега» –

Хаьттира ахь соьга шуьнехь Iаш вай.

– Дерриг а дуьне ду къонахчун меха!

ХIар дуьне-м къонахийн белшаш тIехь дай!

.....

Къонаха – дахаран синпхенийн мерз бу!

Къонаха – дуьненан гIайгIанийн шад!

Цо ларйо дахаре вайн йолу марзо!

Къонаха – пха кхосса дуьйлина Iад!

Къонаха вехийца Даймехкан сийнна,

Даймехкан сий лардеш, вала и ле!

Је иза, кхин ваха ца лууш санна,

Ленвоцчу сийлалле кховдаеш це!

.....

Терзан те ца дуьллу цо деший, даьхний

Халонгахь хадочохь хьуьнаран мах.

Ах-дуьне мах болу шен корта буьллу,

Вайн маршо ларъечохь сагла до шех.

Къонахийн собар ду – лекха лам баккхал,

Собар ду сов доккха, кхача ца луш!

Къонахийн и собар кхачийча-м, боккъл,

Хлар маълхан вайн дуъне духур ма ду!

(«Шуънехъ дош»)

Поэтан билгалъяхна къонахчун амалш цхъаьнайоглу нохчийн иллешкахъ бийцинчу «яхъ йолчу дика клентийн» амалшца. Турпалаллин иллешкахъ чIагIдо даймохк безар, кхечу къаьмнашца доттагIалла хилар, вовшийн лоруш, цхъабарт болуш хилар, гIийлачуьнгахъа гIо лоцуш, доттагIалла лардеш стогалла гайтар, адамийн оьздангалла, сий лардар:

Ницкъ хиларх хуьлуш вац яхъ йолу дика клант,

Хилланах хуьлуш вац тешаме дика клант,

Тешамо, гIиллакхо, собаро веш ву-кха,

Оъздалло, хъекъало, стогалло веш ву-кха

Гиллакхах вуъззина яхъ йолу дика клант.

(«Жерочун клентан, Жумин Акхтолин илли»)

Иллешкахъ а санна, ницкъ, хъал цуънан хиларца ца хадабо поэта а къонахчун мах. Сулейманов Ахъмада къонах лору шен мехкан лаьттахъ хъанал къахъобгуш волу ахархо а, цо къонах лору тешам, собар, къонахалла кхайкхош волу илланча а, поэта къонах лору даймахка герзаца веанчу мостагӀчунна дуьхъал глаьттина тлемало а. Ахмадов Мусас даладо цкъа шаьш цхъаьна гулделлачохъ шуьнехъ Iаш Ахъмада аьлла дешнаш: «Ас хIар шуьнан дош олу, мацах цкъа дечиган нахарца дуьхъара хIокху мехкан хъена латта а аьхна, дезчу ялтин хIу дийначу ахархочун сийнна; ас хIара шуьнан дош олу, хъуьнхахъ ирахъ якъаелла къахъаштун дечиг а хадийна, иза нисйина, шарйина, тойина, цу тIе кхо мерз а оьзна, дечигпондар а бина, цу тIехъ дуьхъара къонахаллех, тешамах, собарх илли аьллачу илланчин сийнна; ас хIара шуьнан дош олу вайн мохк лолле лаца, цуьнан сийлахъ кхерчаш, оьзда мехкарий сийсазбан баьхкина мостагий эшийна, хъаьшна, дIабаьхначу нохчийн тIемалойн сийнна!»

Иштта бу поэтан лирически турпалхочун хъежамаш а. Къонахаллин тема поэтан стихашкара поэмашка кхаччалц ерриг кхоллараллех чекхйолуш а ю, нохчийн къоман кхетамца йозаелла а ю. Дайн ламасташ лоруш, цаьрца вехаш, уьш кхидIа а цIинда Iалашо йолуш ву поэтан лирически турпалхо. Даймехкан дуьхъа, халкъан дуьхъа муьлхха а халонаш лан а, Iожалла тIеэца а кийча ву иза:

Даймахке сайн безам гайта,

Доттагий, аш таро ло!

Цуьнан дуьхьа муха веха,

Муха ле ас гойтур ду!

(«Лойша суна»)

Сулейманов Ахмадан поэзи кӀорггера йозуш ю къоман гиллакхашца, ламасташца.
Нохчийн хӀусаман йовхо, адамийн комаьршалла, къоман оьзда гиллакхаш тайп-тайпанчу
васташца, синхаамийн айамца гайтина поэта.

Ӏаьржа буйса, буйса буйса.

Дарцо левси кхийсайо.

Дино лергаш дуьхьалтуьйсу.

Халчу новкъа вогу со.

.....

Сан дин, сой – шиъ дарцо, г1орош,

Шело даге кхийдайо.

Хъеше кхойкхуш, цхъаннан-м корехъ

Гийла серло етталo.

.....

«Х1ей нах!» – олий, ас мохъ туху.

Серлаболу корехъ чиркх.

Вевзаш вацарх ломахъ наха

Даим оьцу хъаша чу.

«Беркат шорта хуьлда хъoьца.

Воссал динара, хъаша, хъо!» –

Олуш, ондда луьйта лоций,

Хлусамдас со вассаво.

.....

Божлахъ сан дин парглатбаьлла,

Хинца парглатвер ву со,

Кхача кечбеш, марсаяьлла,

Пешахъ кхерсташ хир ю це.

Цу кхерчарчу царочул а,

Хъаша вохвеш, йовхо луш,

Ю вайнехан комаършалла,

Ду вайнехан оьзда дош!

(«Дог дохде це»)

Стихотворени д'айолалуш кхоьллина лаьржачу, буьрсачу, шийлачу буьйсанна «халчу новкъа вог'ачу» турпалхочун васт а, стихотворени чекхйолуш т'аьххьарчу строфашкахь и турпалхо х'лусамдас т'еэцар гайтина долу васт а авторан ойла къеггина гучуйоккхуш ду.

Вевзаш ца хиларх хъаша т'еоьцуш, иза парг'атвоккхуш, цунна хъошалдеш, адаман йовхулуш, кхерчара це ца хадош, шена чохь даим «вайнехан оьзда дош» хезаш йолчу нохчийн х'лусамна исбаьхьаллин дашца хастам бина поэта. Нохчийн беркате ламасташ, къоман комаършо го оцу стихашкахь. Стихотворенин композици, исбаьхьаллин сурт кхолларан г'ирсаш, мотт, ритм, интонаци – и дерриг автора лалашо кхочушъяре хъажийна ду, цуьнан ойла къеггина билгалъяккхарехь г'ло деш ду.

Сулейманов Ахмадан поэзин нохчийн къоман г'иллакх, ладаташ, ламасташ шен бухехь а долуш, халкъан бартан кхоллараллица юххера уьйр а йолуш кхиъна хилар къеггина гуш ду цуьнан «Дахаран генаш», «Безаммий, шаьлтий», «Беттан т'улг» ц'ерш йолчу поэмашкахь, «Ламанан хъостанаш», «Маьлха-Аьзни», «Къечу илланчин хьелхар», «Лекхчу ножана...», «Дог дохде це» стихашкахь, «Ненан баьрхиш» дийцарехь, дуккха а кхийолчу произведенешкахь а.

Поэтан стихаш къаьсташ ю шайн чулацам а, форма а цхьабосса исбаьхьаллин лакхенга г'ерташ хиларца. Иштта ю цуьнан безаман лирика а. Алссам ю поэтан безамах лаьцна стихаш, царах ю: «Кхин цкъа а хьожур вац...», «Хъан баьрхиш...», «Хьо яре сатуьйсу», «Батте», «Календаран т'аьххьара лист», «Хьо марш а йойла», «Ма ала соьга», «Малхе кхевдий...», «Весет», «Ала цуьнга», «Ерриг шело д'лаэцалахь!», «Хан йоцчу хенахь а...»,

«Ехийла гюза!», «Полла», «Йоглур ю, хьомениг, хьобга!», «Батто сагатдо».

Орцан дукъах дато малаш

Туйсуш, батто сагатдо...

Цџестан клудал нохчийн йола

Шовдана клел сецайо.

Хета баттах схьадухдуйлуш,

Клудал юзу шовдано,

Нур-злаьнаршца безам муьйлу,

Йолах хьерчаш, цу батто.

Клудал юьзна... Іанаоьху

Блаьрхих терра дато хиш.

Ткъа, йол гича, дог а лехий,

Нохчийн кланта локху йиш...

Сулейманов Ахмадан «Батто сагатдо» стихотворенин хьалхара кхо строфа ю уьш. Ерриг стихотворени ворхI строфах лаьтташ ю, хIор строфахь йиъ стих а йолуш. Стихотворени шина декъе екъало, хьалхара кхо строфа цхьа дакъа ларало, иза авторера ду. КхидIа йолу йиъ строфа шолгIа дакъа ларало. Иза стихотворенин турпалхочуьнгара ду. Цуьнан чулацамехь – беттан серлонгахь цIеста клудал шовданан хих юзуш йолу йол гича, дог тохаделлачу «нохчийн кланта локху йиш» ю. Еа гIулчах лаьттачу хорейн барамехь язйина стихотворени. Хьалхарчу стихехь а, иштта дIайолчу кхечу шалазчу стихашкахь а акалектика ю – стихан моглIа юьззина йолчу гIулчаца (стопаца) чекхболу, стихан тIаьххьара гIулч юьззина хорейниг ю тохар долу а, тохар доцу а ший дешдакъа шеца долуш. ШолгIачу стихехь а, кхидIайолчу кхечу шалачу стихашкахь а каталектика ю – стихан моглIа яцйинчу гIулчаца (стопаца) чекхболу, стихан тIаьххьара хорейн гIулч йоца ю, тIехь тохар долу хьалхара дешдакъа бен дац. И барам хIор строфахь стихотворени чекхъяллалц ларбина автора. Стихашкара клазулаш жIарийн хьесапехь а йолуш, зударийн клазулаш божарийчаьрца хийцалуш ю.

Исбаьхьа эпитеташ, метафораш, дустарш цхьа шатайпана цхьаьнайина ду стихотворенехь, цаьргахула нохчийн гIиллакхаш гайтина ца Iаш, къоман дахаран битамаш кхуллу автора.

Дашна говза ву Сулейманов Ахмад, цуьнан поэзин мотт шеца лаккхара исбаьхьалла

СУЛЕЙМАНОВ АХЪМАД

Автор: Administrator

16.05.2019 10:43 - Обновлено 16.05.2019 10:44

Йолуш бу. Ша гойтачу хлуманца доглуш доллу исбаьхьаллин дош карадо цунна. Кхечара далоза долу дустар, эпитет я метафора яло хаьа цунна. Поэтически сурт кхуллуш лаламера хлума, адаман хьесапе даладой, исбаьхьа юьхьедерзадо цо. Цуьнан исбаьхьаллин васт шеца чолхалла йоцуш, аьхна, даге кхочуш, милла а кхетар волуш хуьлу. Масала, «Полла» цле йолу стихотворени:

Хаза полла, кьорза полла,

Бай тлехь дургал гулъеш лела,

Бай тлехь дургал гулъеш лела.

Полла шена тлелахбелча,

Зезаго и эсала хьосту.

Тлера полла длаглаьттича,

Зезаг цунна тлаьхьа леста.

Цу зезаг тIе полла санна,

Леста денна со хьо йолчу.

Цу урчакх тIе чилла санна,

Хъан безам сан дагах хьерча.

Жима полла, хаза полла,

Бай тIехь дургал гулгъеш лела,

Бай тIехь дургал гулгъеш лела.

Полла санна яй ю и стихотворени, еша а, шех кхета а атта ю. Поэта далийна дустарш а («Цу зезаг тIе полла санна,леста денна со хьо йолчу. Цу урчакх тIе чилла санна, хъан безам сан дагах хьерча») даържина делахь а, шайца чолхе йолуш дац. Лирически турпалхочун безам кIорге йолуш хилар гойту цара. Исбаьхъа кхоьллинчу Iаламан суьрташкахула гучуйоху кхузахь лирически турпалхочун безаман шовкъаш.

Чулацамца а, длахлоттамца а, маьница а цунах тера ю стихотворени «Можа хьоза» а:

Можа хьоза, хаза хьоза,

Сарахь, лура, ломахь, арахь –

Даим хеза цуьнан оза,

Цуьнан оза даим хеза.

Баьллийн бешахь,

зазаш юккъехь,

Баьсте хестош, зазаш лестош,

Дека, ловзу можа хьоза,

Можа хьоза дека, ловзу.

Йоглу Іуьйре, юлу суйре,

Цу ламанца, цу аренца

Даим хеза зевне оза,

Зевне оза даим хеза.

Хьоза декаш хезча сайна,

Дагайоглу езнарг суна.

Иштта говза дека хьоза,

Дека хьоза иштта говза.

Лирически турпалхо хаза декачу хъозанан зевнечу озах самалха долуш, воккхавер, оцу хъозанан хазчу озо шена езнарг цунна дагаяйтар бен кхин хлума дац стихотворенин чулацамехъ, амма поэзи ю. Турпалхочун самалхадалар вайга а кхочу. Сирла, екхна ойла кхоллало стихотворени ешча. Говза длахлоттам бу стихотворенин. Еа строфах лаьтташ ю иза, хлор строфахъ йиъ стих а йолуш. Дешнаш леррина хаържина ду, хлор могла деа дашах лаьтташ бу, дешнаш вовшашца дозуш дланисдаран шен раж ю. Массо а строфахъ кхоалгла стих боьалгачу моганехъ юхаялийна, шишша дош шайн меттигца хийца а хуьйцуш. Масала, шолгачу строфан кхоалгий, йоьалгий стихаш:

Дека, ловзу можа хъоза,

Можа хъоза дека, ловзу.

Цул совнаха оцу стихашкахъ автора пайдаэчна стиховеденехъ анадиплосис олучу поэтически приемах: цхъана стихан тлаьххъара дешнаш цунна тлаьхъа йоглучу стихехъ хьалхара далийна. Хлорку стихотворенехъ массо а строфахъ тлаьххъара шишша стих ю оцу поэтически гирсах пайдаоьцуш кхоьллина. Хьалхарчу строфахъ «цуьнан оза» ду и юхадалош долу дешнаш, шолгачу строфахъ «можа хъоза» ду, кхоалгачу строфахъ – «зевне оза», йоьалгачу строфахъ – «дека хъоза». Оцу юхааларша цхъа шатайпа аьхналла ло стихотворенина.

Стихотворенин хлор дош шина дешдекъах лаьтташ ду, кхоалгачу строфан шолгла могла боццохъ массанхъа а. Ценчу хорейн барамехъ ю стихотворени, хлор стихехъ йиъ глулч а йолуш.

Стих екар а говза нисдина поэта. Зевнечу аьзнийн аллитераци ю стихашкахъ. Зевне «з» аз ткъе борхлазза далийна башха йоккха йоцчу стихотворенехъ. Юоккъера рифмаш ю стихотворенехъ, уьш а зевнечу аьзних лаьтташ ю: «Можа хъоза, хаза хъоза»; «Блаьсте

СУЛЕЙМАНОВ АХЪМАД

Автор: Administrator

16.05.2019 10:43 - Обновлено 16.05.2019 10:44

хестош, зазаш лестош»; «Даим хеза цуьнан оза»; «Иштта говза дека хьоза», кхиерш а. Ала мегар дара, оцу тлерачу можачу хьозанан аз санна, зевне ека стихотворени.

Цу тайпана, оцу дерригено а кхоьллина стихотворенин исбаьхьалла. Лирически турпалхочун безаман шовкъаш гучуяхарехъ шайн маьлна ду оцу поэтически гирсийн.

Сулейманов Ахмадан безаман лирикехъ оцу синхьегаман тайп-тайпана аглонаш гучуйовлу. Поэтан лирически турпалхочуьнан безам даим а бац шен лаамашка кхочуш. Цунна безаман марзо евзина ца ла, шен безамна жоп ца даларан къахьо а евзина цунна. Делахъ а хлумма а клоршаме, обглазе вац иза шен безам длатеттинчуьнца. «Ехийла глоза!» стихотворени тлехъ цо боху:

Сан дуйнех, бляьрхих а хьо ма ца тийши.

Ницкъ боцуш виси-кх со хьан ойла еша!

Дахарехъ вайшиннан ца хили йоза...

Со вицвеш, кхин везна, ехийла глоза!».

Амма кхидла долчу стихотворенин моголанашкахъ хаало турпалхочун клорггера синхьегам, цуьнан йохна ойла, деган лазам:

Хъайн тойне со вехар ас хьобга доьху:

Лаьар-кх цкъа тӀаьххъара хьобга бӀаьрг тоха,

Декъалдеш хъан дахар, айдер ас чагӀар...

Амма сан воккхавер ма хуьлда-кх хьуна!

Стихотворенин оцу тӀаьххъарчу моголанехь ю турпалхочун гӀайгӀанечу синхаамийн кӀорге, цуьнца билгалдолу произведенин коьрта маьна а.

Сулейманов Ахьмадан безаман лирика шен билггал къаастамаш болуш ю. Оцу синхаамах лаьцна йолу поетан стихаш нохчийн безаман лирикех къаьсташ ю шайн чулацамца а, маьница а, исбаьхьаллин басаршца а. Оцу хьокъехь Ахмадов Мусас яздо: «Безамах йолчу Ахьмадан стихашкахь гучудолу и синхаам цо, ийзавалар доцуш, ма-барра шен чолхаллица, марзонца, къахьонца буьйцуш хилар. Цуьнца цхьаьна цо дохадо нохчийн фольклорехь долу цхьацца бехкаме гураш. Оцу гурашкара аравийлар а оьзда а, товш а хуьлу Ахьмадан, цуьнца цхьаьна цо схьадоьллу нохчийн безаман лирика кхиаран тайп-тайпана а, керла а некъаш».

Сулейманов Ахьмада кхиамца болх бина лиро-эпически жанрехь а. Евзаш ю цуьнан поэмаш: «Безамий, шаьлтий», «Ламанан суьрташ», «Беттан тӀулг», «Безаман шовда», «Дахаран генаш», «Ӏеса безам. Безамна гимн», «ЦӀен книга» я Ӏеса поэма». Церан чулацамехь къоман дахар ду, шен тайп-тайпанчу агӀонашкахь гайтина. Нохчийн къоман кхолламехь хьалха дӀадаханчу а, хӀинцалерчу а шен хьежамашца ойла йо поэта. Жанрийн башхаллашка диллича лирический, эпический, драматический билгалонаш

цхъаъанайна ю поэмашкахъ.

Къаъсттина хъахо йоглу «Цен книга» я леса поэма». Философски произведени ю иза. Яздархойн гонашкахъ дика тлеэцна поэма. «Поэма дуьненахъ болчу коьртачу лазамех ю, адаман дахар тодарехъа, хаздарехъа, ирсе дарехъа кхойкхуш... Сулейманов Ахъмада шен кхетамехъ, ойланашкахъ, хааршкахъ, даг чохъ гулделларг схъакхайкхина вайга оцу поэмехъ, вайн къам дуьненахъ лар йоцуш дан ца дайт. Иза поэтан весет лара мегар ду, тлаъхъенашна цо дитина», – яздо поэмех лаяцна яздархо а, критик а волчу Минкаилов Эльбруса. Оцу поэми тлера цхъацца йолу меттигаш бахъана долуш, резабоцуш, цу тлехъ лесалла ю, иза яго еза аьлла, арабевллера цхъаберш, амма иза цаьрга ца дайтинера Ахъмад а, цуьнан поэзи а евзачара.

Іаламат мехала бу Сулейманов Ахъмадан Нохч-Галглайчойнан топоними хіоттош бина болх. 1976–1985 шерашкахъ араьлла цуьнан еа книгех лаятташ йолу «Топонимия Чечено-Ингушети». Цул тлаъхъа кхузза арахецна оьрсийн маттахъ язбина болу и мехала болх. Цу тлехъ ялийна лаьмнийн, раьгнийн, блявнийн, шовданийн, хинийн, яртийн, хьаннийн, ирзойн, ма-дарра аьлча, вайн мехкан массо а меттигийн цлерш. Царах лаяцна халкъалахъ долу легендаш, шира хабарш, кичанаш, эшарш даяяздина автора. «Нохчийчойнан паспорт» аьлла, це яхна шен маьлнийн мах хадийна ца валлал мехала болчу оцу белхан. Пачхьалкхан преми луш билгал а баьккхина иза.

Хъахо деза Сулейманов Ахъмада дина гочдарш. Цо нохчийн матте яхна А.С. Пушкинан «Іаьнан суйре»; М.Ю. Лермонтовн «Суо-цхъалха буьйсанна со араволу», «Кхачделла можа ялташ аренгахъ техкаш...», «Галглазкхийн аганан илли», «Баркалла», «Тамаше шийлачу ахмаске тлехъара...», «ХІан-хІа! Хьо яц суна езарг чІогІа», «К. Л. (Байронах тардеш)», «ИрахьІер», «Къовсам», «ДоІа», «СагІадоьхург», «Аьзнаш», «Кавказ»; Муса Джалилан «Сан иллеш», «Ма тешалахъ», «Суд ечу дийнахъ»; гуьржийн халкъан поэзи юккъера «Хьан майрачух со-м ца веша...», кхийолу произведенеш а.

Сулейманов Ахъмада болх бина нохчийн халкъан барта произведенеш лохуш а, уьш даяязъеш а. Пхьарматах долу шира дийцар дуьххъара даяяздинраг а ву иза.

Къоман культурин, нохчийн литературин мехала цхъа дакъа ду Сулейманов Ахъмадан кхолларалла. Нохчийн халкъан поэт боху сийлахъ це шен хъакъ а йолуш лелайора цо.

«Даймехкан некъаш» цѐ йолу Сулейманов Ахъмадан книга дѐйолалуш зорбатоъхначу шен статья тѐхъ Сулаев Мохъмада яздина: «Кху сборнико чулоцу нохчийн поѐто Сулейманов Ахъмада деххачу шерашкахъ язйинчех цъхайолу стихаш, поѐмаш... Семачу бѐаьргашца цуьнан агѐнашка хъавсичахъ – цъабосса дика го поѐтан шен чухулара синсибат а, вайн даймехкан къонахаллех дуьзна долу васт а.

Ишта ца хила йиш а яц поѐзин книга, и бакъволчу поѐтан книга елахъ: хѐор а вуьззина поѐт шен даймехкан хъанала меже а, винчу халкъан сема мотт а бу. Поѐто дуьйцург цѐнчу даггара хила деза – тѐакхий бен дешархойн дегнашка и дѐакхочур вац. Амма поѐтан дог мел цѐна хиларх, иза шен даймехкан дагах хоттаделла дацахъ – цо дуьйцучух марзо оьцур яц кхиболчу наха: цъана готтачу гурахъ дуьсур ду цо мел дуьйцург, дешархойн шуьйрачу могларшка дѐа ца кхочуш. Бакъволчу поѐтан дог цѐна хилла ца ѐаш комаьрша а, доккха а хила деза, дерриге а халкъан дог-ойланаш, сатийсамаш шена чухудуш, шена чу уьш тарйолуьйтуш. Тѐаккха хуьлу поѐт – шен халкъан поѐт. Иштачех ву Ахъмад Сулейманов».

Хила а хилла Сулейманов Ахъмад бакъволу поѐт, цуьнан произведенеш бакъйолу поэзи а ю.

Арсанукаев ѐабдулла

Материал схъаэцна Нохчийн Республикин Дешар кхиоран институтан сайта тѐра:

<http://iroars.ru>

